

KAZAKHSTAN

келбеті

№1(1)2016

ҚР Тәуелсіздігіне 25 жыл
Бизнес сөйлейді
Ұлы дала ұлылығы

*Қазақстан Республикасының
Тәуелсіздігіне*

*25
жыл*

Құрылтайшы:
«MJ-production» ЖШС

Директор, бас редактор:
Мадина Нематжанқызы

Шеф-редактор:
Жадыра Мұсабай

Дизайнер:
Ильяс Кожаниязов

Ақылдастар алқасы:
Камал Бурханов – ақылдастар
алқасының төрағасы.

Александр Трухачев
Оралбек Ботбай
Рахым Тәңірберген
Маржан Елшібаева
Мырзагелді Кемел
Уалихан Әбдібеков
Есен Елеукен
Асылыгүл Әбіш
Сапар Ысқақов
Қанат

Редакцияның мекен-жайы:
Астана қ. Көкжелек 1.
Байланыс тел:
+77022645505
+77074085409
Электрондық пошта:
mj.production@bk.ru
Таралымы 10000 дана

Журналистер:
Әсем Қабылбек
Бәлла Орынбет
Бауыржан Берікұлы
Аяужан Торина
Наталья Рудова
Елдос Токтарбай

Алматы - Мәулен Әнербай
Қарағанды - Асқат Елеубек
Шымкент – Мақпал Төребек
Семей – Бауыржан Құзырхан
Ақтау - Нұрдәулет Әмірхан

Мәскеу – Павел Гусев
Минск- Дмитрий Овуц
Бишкек –Нарын Айып
Ташкент – Темир Исаев
Таллин – Николай Егоров
Ашхабад – Рустам Шафиқов

Журнал Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігінде тіркеліп,
есепке қою туралы 04.06.2016ж №14078 куәлігі берілді. Журнал бір айда бір рет жарық көреді.
Журналға жарияланған материалдарды сілтемесіз көшіріп басуға болмайды.
Жарияланған материалдар редакцияның пікірін білдірмейді.

Бас редактор бағаны

Еліміздің БАҚ саласында арнайы +0 аудиториясына, яғни кез-келген жастағы оқырманға бағытталған мерзімді басылым жоқ. Осыған орай, «Қазақстан келбеті» журналының ұжымы бірігіп, келесі жобаны сізге ұсынып отыр. Концепция жасау барысында, «уақыты болмағаннан ба қолына газет-журнал ұстамайтын, теледидар көрмейтін оқырманды қандай тақырыппен қызықтыруға болады?» - деген тұңғыш туындаған сауал біршама уақытымызды ұрлады.

Байқғаныңыздай, қолыңыздағы журнал қарапайым емес. Айдар авторларының жан-жақты ізденістері мақалаға бекітіліп, баспаның парақтарында көрініс тапты. Журналистің басты рөлі – Қазақстан және әлемге белгілі танымды, пайдалы ақпараттарды кретивті жолмен сіздің назарыңызға жеткізіп отыру. Зерттелетін тақырыптар алуан, лауазымы жоғары респонденттердің тәжірибесінен айтар тамаша дүниелері мол.

«Қазақстан келбеті» журналы бірнеше баспада талқыланатын мәліметтерді біріктіріп, ақпаратқа бай сандарды бір мезетте ұсынуда. Редакцияның кері байланыс қызметі 24-сағат бойы сіздің құзырыңызда. Өзіңізді қызықтыратын яки мазалайтын сұрақтардың шешімін біздің тілшімен бірге іздеуге эксклюзивті мүмкіндігіңіз бар. Журналдың онлайн нұсқасын kelbet.kz сайтынан тамашалай аласыз.

Халықаралық мәртебеге ие журналдың басты мақсаты оқырман аудиториясын маңызды, әсерлі, жаңа идея сыйлайтын мағлұматтармен қамтамасыз ету. Біздің журналды таңдағаныңыз үшін мың алғыс!

«ҚАЗАҚСТАН КЕЛБЕТІ»
ЖУРНАЛЫНЫҢ
БАС РЕДАКТОРЫ
МАДИНА
НЕМАТЖАНҚЫЗЫ

Мазмұн

«Жігіттің жақсы болмағы нағашыдан» - демекші, Сәкен Сейфуллиннің біртуған бауыры Мәжіт бір естелік кітабында «Біздің нағашы атамыз Тышамбай қара нардай қайсыпас тік мінезді, шешен, болыс болған кісі еді. Сәкен шешеміз Жамалдың туған інісі, нағашы атамыз Әбішке тартқан. Сәкеннің өзі шешеме Жамекем, мен кімге ұқсаймын деп, мұртын шиырып сұраса, ол Әбіш інімнен аумайсың деп жауап қататын еді, оған Сәкен өзінше бір маркайып қалатын» - деп жазған. Жалпы айтқанда, Сәкеннің нағашы жұртына ұқсастығы жөнінде бұдан да өзге деректер көп. Асылдың сынығындай Асылгүл Әбіштің аяулы ағасына тартқан қырлары да баршылық.

Жас кезінен ұстаз болуды армандап өскен кішкентай Асылгүл әке жолын қуып қанат біткен қиялына жастайынан қол жеткізеді. Әкесі Рахымжан құрметті ұстаз, оқушыларға білім мен тәрбие беру жолында күллі өмірін сарп еткен.

Жас қыз студент атанып, Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің биология факультетін үздік тәмамдайды. Сол жылы Қазақ Ұлттық Ғылыми Академиясының «Ботаника» институтына жолдама алып, ғылыммен айналыса бастайды.

Бой жетіп, тұрмыс құрып, балалы болғанда да алуан экспедицияларға шығып тұруға мәжбүр болады. Алматы қаласындағы Халық шаруашылығы институтында ұзақ жылдар бойы экономист маманын даярлап, білім беру жолында аянбай еңбек етеді. Кейіннен құрметті ұстаз – бас маман, методист, оқу бөлімінің басшысы қызметтерін атқарады. Астана шаһарындағы Қазақ Гуманитарлық Заң университетінде құқықтану мамандығы саласында студенттерді оқытады. Сегіз қырлы, бір сырлы сұлу әпкеміз домбыра да шертеді, түрлі тағамдарды да тәп-тәтті әзірлейді.

Ынтымағы келіскен, түтіні түзу ұшқан әрбір шаңырақ

мемлекеттің құт-берекесі. Әйел - ана отбасы берекесі мен жылуын сақтаушы, қоғамның ертеңгі болашақ ұрпағын тәрбиелеуші жан. Қазіргі таңда Асылгүл ханым тоғыз немеренің асыл да ардақты әжесі. Тұңғыш ұлы Ержан – экономист, ҚазТрансГаз саласын басқарып отыр. Ортаншысы – Гүлжан да экономист, ол елбасы Н.

түсіністік танытып, қос келініне тамаша тәрбие беріп отыр. Мұндай қасиет Асылгүл ханымның

көргенділігінен, тектілігінен. 1999 жылы 12-ақпанда «Егемен Қазақстан» газетінің №30 баспасында «Енемді сағынып жүрмін» атты мақала жарық көрді. Мұнда жас келін сағыныштан сарғайып, енесіне деген

сүйіспеншілігін, оның әрбір сөзі мен істеген ісіне тәнті болғанын, ол кісіні өзінің екінші анасындай көргені жайлы жазады. Мақаланы зерттеу барысында келесі үзіндіге тап болдық, онда «Күн өткен сайын аяулы анама деген сағынышым ұлғайып, өз енемдей бола алам ба дегенді жиі ойлайтын боп жүрмін» деп жазылған, бұл күнде Асылгүл ханымның жұрт үлгі алардай ене болғанына баршаның көзі жетіп отыр, демек, тағы да бір арманы орындалды.

«Келін – қайынене топырағынан деп атам қазақ біліп айтқандай, келіндерім менен тәлім-тәрбиені қабылдап, өмірлік маңызы зор кеңестерімді орындап отырды. Екеуі де маған ұқсауға тырысады. Меніңше, бұл – заңдылық! Келешекте олар да мен сияқты ақыл-парасаты мол ене болуына сенімім көміл. Иә, бұл ғасырлар бойы қалыптасып келе жатқан ұлттық педагогиканың, ұлттық құндылықтарымыздың баға жетпес байлығы» - деп Асылгүл ханымның көңілі хош.

ӘЖЕЖІМІЗ ЖАЛҒАБЫ...

Қазақ әдебиетінің негізін салушы, мемлекеттік қайраткер, ұлтымыздың маңдайына біткен біртуар қара тұлға Сәкен Сейфуллиннің нағашы қарындасы Асылгүл ханым бүгінде халықтың сүйікті қызы, асыл данасы.

Ә. Назарбаевтың «Болашақ» бағдарламасы бойынша АҚШтың Флорида штатындағы Майами университетінде білім алып жүр. Кенжесі Ердос – заңгер, бүгінде Астананың Жеке сот орындаушысы лауазымында.

«Мен Асылгүл Рахымжанқызы, біріншіден, өзімді – адал жар, мейірімді ана, қадірлі ене және асыл әже ретінде осындай мәртебеге ие болғаным және тағдыр жүзін қиналмай арқалап келе жатқаным өзімді бақытты әйел, құрметке лайықты жан деп сезінемін! Аллаға шүкіршілік етемін!» - дейді Асылгүл апай.

Бала балдан тәтті демекші, келіндері Жұлдыз бен Жанна: Ерасыл, Әділ, Әбіш, Едіге, Абай, Іңкәр, Жанель, Дария сынды қошақандарды атасы мен әжесіне сыйға тартты деп мәз. Расында да бүгінгі күнде енемен келін тату-тәтті, ұрыс-керіссіз бір шаңырақ астында бейбіт өмір сүріп жатқан картинаны жиі көре бермейміз. Ал Асылгүл апа өзінің даналығы мен, мейірімділігімен осының бәріне

«Отан отбасынан басталады» демекші, кеңпейілді, жан дүниесі кең Асылгүл апа балаларының тәрбиесіне қалт етпей қарап, көп көңіл бөлді. Кеңес өкіметінің ауыр кезеңіне қарамай, үш баласын алысқа жетектеп болса да, қазақ тілді балабақша мен мектептерде оқытты. Оларды сан түрлі үйірмелерге беріп, жан-жақты білім-ғылыммен нәрлендіріп, қазақи тәліммен өсіріп отыр.

«Ұлттық салт-дәстүр мен әдет-ғұрып баланың бойына сіңуі тиіс.

Сондай-ақ туыс-бауырлармен жақындастыру жолында аянбай еңбек еттік. Бұл өте қажет дүние. Қазір нәтижесінде олар өз балаларын тап солай тәрбиелеуде!» - дейді Асылгүл Әбіш.

Атадан балаға жалғасатын ұстаным, ата дәстүр, сана сезім бала еңбектегеннен бастап өсіп-өніп, өмірге қалыптасу жолында аса маңызды фактор болмақ.

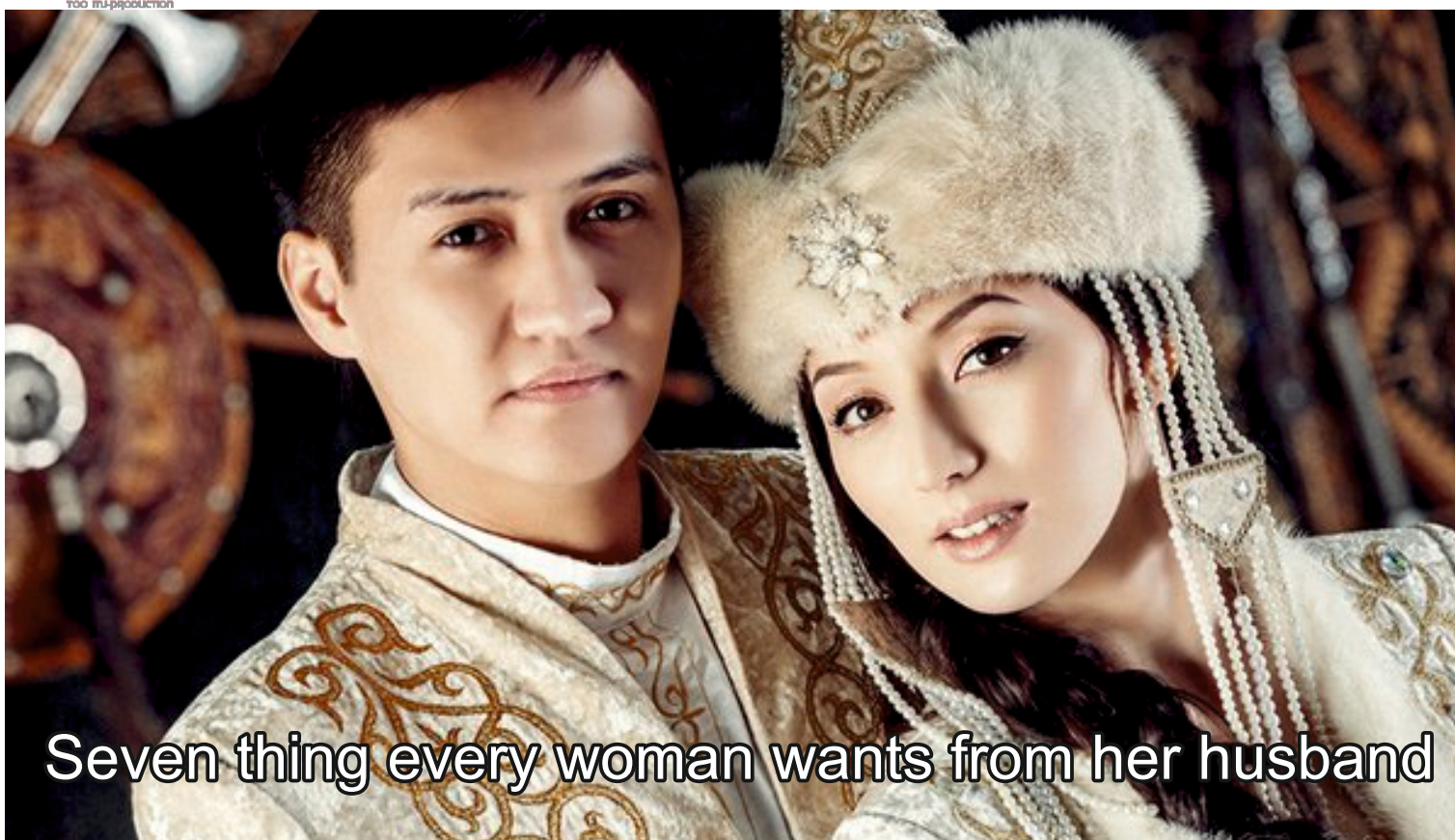
«Халық болу отбасынан басталады, ұядан не көрсең, ұшқанда

соны ілесің деген сздің жаны бар. Әрбір отбасы бала тәрбиесіне қатты көңіл бөлсе, бала-шағамыз мықты болады. Қазір не көп, қылмыс, тәртіп бұзушылық көп. Балаға жас, албырт кезінде көңіл аудармасак қиындыққа душар болуымыз әбден мүмкін. Біздің жұдырықтай жұмылған отбасымыздан үлгі алып, шыққан тегіміз бен тарихымызды жиі айтып, музей-театрға барып тұруды әдетке айналдырыңыздар» - деп әңгімесін аяқтады.

Мадина АБДУКАДИРОВА

Seven things every woman wants from her husband

Being a guy, I've always been sort of intimidated whenever I've heard people say "you don't know what women want", "no one knows what women want", "understanding women is like rocket science" and so on and so forth. I've always hated the generalization that women are hard to understand, women are just as easy to understand as men. It isn't justified to just label a gender as "hard to understand" just because a few people of the opposite gender find them hard to understand or just because they can't comprehend them. So, for the normal and unbiased people out there, I'm writing about seven things every guy can do to make his woman happy and content.

Let's begin:

1. Loyalty

Loyalty is one of the first traits that keep a relationship alive and strong. When loyalty gets affected, the entire relationship goes out the window within mere moments no matter how long it took for that relationship to get there. Complete transparency is vital for every relationship and everyone needs to realise this fact.

2. Honesty

Being honest is one of the easiest ways to a woman's heart. Men, even if you make a mistake, just be honest about it. Being honest is much better than making someone go through the trouble of hearing your lies and finding out the truth later on and getting badly hurt by it. It's always better to be open and honest about your past and your own individuality. Don't try to be someone else in front of her, or you'll be faking the relationship entirely when you finally show her your true side. Make sure she loves you for who you are and not what you "could've been" or "can be". Be honest, it doesn't cost anything and it has a lot of rewards.

3. Time

I've said this countless times, "time" is one of the most precious gifts you can give someone. When a man takes out time for his woman, he's making an effort above all else. Take out time from your busy schedules, have your very own separate days with her where it's just you and her. Regardless of how busy your life is, always take proper time out for your

woman. It's all about priorities.

4. Understanding

After having a lot of arguments with my girlfriend, I finally realised where I was going wrong. I was always there for her both emotionally and physically whenever she needed me, but in her dark moments I didn't understand her as well as I should've. Now I finally actually know what she means and when she needs me. True understanding takes a lot of time to achieve but it's well worth the effort. Understand your women, it's not impossible.

5. Be emotional

It's not unmanly to be emotional. Women love it when their men show emotions and show them their kinder and softer sides. I've always been emotional with my girlfriend, I've cried on her shoulder, I've been highly emotional about everything I've ever felt. It has always helped in making the trust between us grow bigger and stronger because I never kept a shield around myself in front of her. Be vulnerable in front of your women, you won't be judged, you'll only be loved.

6. Be their strength

A man needs to protect his woman, mentally and physically. Be their strength when they're down, be their strength in their ups and downs, always be their strength without them even asking for it. I've always been there for my girlfriend when she's had dark times. It's only natural for a woman to expect her man to protect her. Be the strength they need.

7. Security

The last thing in the list in what women want is "Security". I don't mean that in the literal sense. A man should be secure in his ways, in his future plans and in his financial plans. It's a huge plus when a man knows where he's going in life. The passion in his eyes for his own future is very vital. So men, decide on who you want to be and where you want to be in life. Don't be indecisive.

Сән әлеміндегі «сымбат»

«Muslim wear» сән индустриясының өнімдері – әлемдік бренд. Ерекше фасондағы киімдер сәнқой әйелдер қауымына ұсынылып отыр. Жакында отандасымыз Әсел Бүтінбаева әйгілі коллекцияның еліміздегі ресми дилері атанды. Осы орайда біз Әсел ханымнан сұхбат алдық.

– «Muslim wear» коллекциясы жайлы толығырақ айтып бересіз бе? Коллекцияның еліміздегі дилері атануыңызға не себеп болды?

– Сән әлемі жаңа пайда болған ұғым емес. Мен исламиат қабылдағаннан бастап, барлық киім-кешегімді ауыстырдым. Өзіме ұнайтын, қолайлы, сапалы, бағасы жүйелі мұсылмандық киімдерді табу өте қиын болды. Сол кезде менде неге мұсылман қыздарына да сәнді, ашық түсті, ыңғайлы киімдер шығармаса деген сұрақ туындады. Бірінші рет «Muslim wear»-ға кездескенде, осындай бренд бар екенін естідім. Маған киімдері қатты ұнады. Тұңғыш ғаламтордан көргенімде, шындап келгенде, суреттен сапасын дұрыстап көре алмайсың. Тапсырыс беру арқылы брендтің киімін киіп көргенімде барлық жағынан ойымнан шықты. Атап өтсем: сапасы, ыңғайлылығы, тек той-томалаққа қиетін киімдер емес, жалпы кеңсе орындарында жұмыс істейтін қыздарға да арналған коллекциялары бар екен.

– Қандай фасондағы киімдерге көп тапсырыс болады? Көйлектің үлгісіне қолданылатын кездемелердің сапасына қаншалықты көңіл бөлесіздер? Өндірістік

ақаулар болып тұра ма?

– Өндірістік ақаулар болмайды. Ал тапсырыс көбіне кеңсе киімдері мен ұлттық нақышта тігілген киімдерге көп. Мысалы менің үстімде түгел «Муслима»-ның киімі. Костюм, кофта ассортименттері, жүкті әйелдерге арналған фасондар, тойға қиетін киімдерге де тапсырыс жоғары. Дегенмен, болашақта күнделікті киілетін киімдерге көп көңіл бөледі жоспарлап жатыр.

– Дизайнерлік марка сәнді көйлек пен костюм топтамаларын, алуан бұйымдар ассортиментін, бас киімдер шығаратыны белгілі. Аталған өнімдер өзге сән дизайнер жұмыстарынан несімен ерекшеленеді?

– Акцент ұлттық нақыштар мен қазақи өрнектерге қойылады. Дәл осы ерекшелігімен өзге сән дизайнерлерінен алға суырылып шықты. Франциядан кейін менің пікірмше, нақ осы сән жағынан Түркияда бәсекелестік өте жоғары, қатты дамыған. Ал «Muslim wear» осылардың ішінен ерекшелене білгені, негзін қалаушы Амина Федоренко үшін өте зор жетістік деп ойлаймын. Ұлттық өрнектерге қатты акцент берілгендіктен тапсырыс жоғары.

– Сіздің пікіріңізше, «Muslim wear» стиліндегі идеалды әйелдің бейнесі қандай?

– Киіну әдебімен таныс, ұқыпты, иманды, талғамы жоғары, ішкі мен сыртқы дүниесі бірдей сұлу, нәзік бейне.

тоо ти-рвоистоп

– Алдағы уақытта аталмыш коллекцияға байланысты қандай жоспарларыңыз бар?

– Қазір бір ғана жоспарым бар – ол брендті алға қарай жетілдіру. Әлемге, Қазақстандағы мұсылман қыздарына таныту, әрине. Көпшілік әлі біле бермейді. Елімізде бутиктер екі қалада ғана бар. Басқа қалаларда да ашылғанын қалаймын. Ал «Muslim wear»-дің жоспары, жүкті және бала емізетін әйелдерге арналған коллекциялар шығып жатыр. Алдағы уақытта спорттық киімдер, күнделікті киімдер, сондай-ақ осы аталған киімдердің барлығына кішкентай өлшемнен бастап үлкеніне дейін шығаруды жоспарлап отыр.

– Әйелдер қауымының мұсылман қыздарына арналған киімдерге, жабық киінуге қызығушылық пен сұраныстың артуы неде?

– Мен осы киімдерді тұңғыш кигенімде біріншіден ыңғайлылықты сезіндім, екіншіден бұл өте сәнді, жарасымды тұрды үстімде. Мен де бастапқыда гардеробымды ауыстырғанда жабық, ұзын, сәнді киімдер іздедім. Осы жағдайдан мен секілді біраз қыздар өтті деп ойлаймын. Үйге киетін, күнделікті киетін киімдер шығаратын дизайнерлерде бәсекелестік көп. «Муслима»-да кеңсе киімдері, жүкті әйелдерге арналған фасондар, сондай-ақ ұлттық оюлармен безендірілген киімдер. Осынысымен ол ерекше.

– Қоғам жабық киінген әйелді қалай қабылдайды?

– Негізі әр адамның ішінде, жүрегінде, рухы әрине қалайды. Адамдар сырт көзден аяқ тартады. Анау не ойлайды, мынау не айтады деп жүретіндер бар, алға суырылып шығуға қорқады. Бірі әке-шешесіне қарсы шыққысы келмейді, күйеуі ұнатпай қалады ма деп қорқады. Бастапқыда мен де исламиатты қабылдағанымда күйеуім қалай қабылдайды екен деп ойлап жүрдім. Сырта шаштарын жайып, боянып-сыланып, қысқа киініп алған қыздарды көріп сезімі әлсірейді ме деп қорқатынмын. Керісінше, оның құрметі, сүйіспеншілігі артты. Тіпті қызым бірінші рет орамал тағып оқуға барғанында ортасы құрметпен қабылдады. Оның көзінше сыныптастары жаман сөз айтуға ұялып, жол беріп жатты.

– Бренд бутиктерін еліміздің қай қалаларынан таба аламыз? Бағасы қолжетімді ме?

– «Муслима»-ның киімдерінің матасы болсын, тігісі болсын – өте сапалы. Бағалары қолжетімді. Мысалы, тура осы сапада басқа брендтер өте қымбат сатып жатқанын өзім көрдім. Ал мұның барлық талғамға сай болғаныменен бағасы орта. Киімдер тек қана Стамбұлда тігіледі, еліміздің екі қаласына тапсырыс бойынша алып келінеді.

– Өңгімеңізге рахмет!

Өңгімелескен

Мадина АБДУКАДИРОВА

Қазақстан

Республикасының

Қазақ елі қаншама қатерлі де қасіретті оқиғаларды бастан кешті. Халқымыздың тағдыры алуан түрлі жағдайлардан өтті. Атап айтсақ, Исатай мен Махамбет батырлардың көтерілісі сынды, тәуелсіздік жолындағы күрес Желтоқсан оқиғасымен аяқталды. Мыңдаған ауыр кезеңдерден өтіп, қазақ халқы бүгінгі таңда, шүкір, бейбіт ғұмыр кешуде.

Президент өз сөзінде: «Қазақ елі үшін бүкіл ХХ ғасыр басқа ұлттардың қорқынышты түс ретінде көретін аса ауыр оқиғалардан құрылды. Менталға жайып қорқынышты шыдамдылыққа және еліміздің бастан кешкен сол асқан көп жасауларына таңғаламын». Патриотизм қазақстандық ұлттық мінезіндегі айқын ерекшеліктерінің бірі. Қоғамда аса маңызды орын алатын патриотизмнің жеке бағаланбауы, сөзсіз мемлекет пен қоғамның дамуына, атап айтар болсақ, әлеуметтік-экономикалық, саяси, діни, мәдени және білімнің төмендеуіне әкеліп соғады. Осы арқылы қазақстандық жастардың Қазақстан азаматтарын тәрбиелеудің жалпы жүйесіндегі патриоттық тәрбиелеудің басымдылығын анықтайды. Жастарды патриоттық тәрбиелеу жас буын өкілдерінде көпшілік маңызды бағдарлар, жеке және қоғам қызығушылықтарын үйлесімді сәйкестендіру, қазақстандық қоғамға оның тұтастығын бұзатын жат үрдістер мен оқиғалардың алдын алуды болжайды. Қазақстандық жастардың патриоттық тәрбие беруіндегі негізгі бөлігіне мемлекеттік қызметтің ерекше түрі ретінде әскери қызметке дайындығын қалыптастыруға бағытталған әскери-патриоттық тәрбие беру кіреді. Кешегі өткен қариялардан, ғұлама ойшылдар мен шешен-билерден, ақын-жыраулар мен сал-серілердің айтқан сөздері мұра, мирас болып қалған ұлы тәрбие құралы. Мың жылда бір-ақ көрінетін сыры да, сезімі де терең, тұңғық дана тұлғаларымыз фәни өмірден баз кешіп, бақилық болып жатыр. Әйтсе де, Баубек пен Бауыржан батырлығы, Әлия мен Мәншүк ерлігі, Қаныш пен Әлкей білімі, Мұхтар мен Ғабит, Ғабидендердің үні, Дінмұхаммедтің парасаты – бүгінгі ұрпаққа өнеге. Олардың даналық болжамы, ғибрат аларлық сөздері мен пайымдаулары бүгінде халықпен қайта қауышып,

жүрегімізден орын алуда. Көк ту астындағы егеменді Қазақстан 1986 жылғы Желтоқсан оқиғасы тәуелсіздікке бастаған ең алғашқы қадам болып табылады. 1989 жылғы Жаңаөзен оқиғасынан соң, Колбин мүлдем Қазақстаннан кетіп, 1991 жылы айымыз оңынан туды. Қасиетті шаңырағымыздың үстінен көк туымыз желбіреп, бабалар аңсаған арманымызға қол жеткіздік. Әрине, ол оңай келген емес. Қаншама қиыншылықтар, құрбандықпен жетті.

1991 жылғы желтоқсан айының басында үш республика басшыларының – Ресей Федерациясының, Украина мен Белоруссияның Беловежье орманында кездесуі аса маңызды бірқатар құжаттарға, оның ішінде Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығын құру жөніндегі Мәлімдеме де бар, қол қоюмен аяқталады. Осылайша, Кеңес Одағы жантайып етіп, өзінің өмір сүруін ресми түрде тоқтатты. Бұл КСРО халықтарының өзін-өзі ұлттық айқындауы процесінің заңдылық тұрғыда толық аяқталуына алып келді. Ал, Қазақстан өзінің мемлекеттік егемендік жөніндегі Декларациясын бұдан бір жылдай уақыт бұрын, яғни 1990 жылғы 25 желтоқсанда қабылдаған болатын.

1991 жылғы 8 желтоқсанда Беловежье орманында қол қойылған Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығын құру жөніндегі мәлімдеме мен 1991 жылғы 21 желтоқсандағы 21 желтоқсандағы оның Хаттамасы туралы қайталап айтар болсақ, кейіннен бұл құжаттар төңірегінде әртүрлі пікірлер айтылды. Біреулер бұл Кеңес Одағында болған Конституцияға мүлде қайшы келетін кезекті мемлекеттік төңкерістердің бірі болды деді. Тағы біреулер бұл кез-келген империяда болатын, олардың пікірінше, бұл жерде КСРО негізге алынып отыр, оқиғалардың болмай қалмайтын барысы әрі заңдылық деп есептеді. Үшінші отырып, ыдыраған алып елден ірі көлемде қарпып қалуға тырысты деген жорамал жасады. Ал, төртінші біреулер жаңа құрылып жатқан мемлекеттердің бірінші басшыларының қатысуынсыз Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы құрылғаны жөніндегі жария ету өзге республикаларда тұратын халықтарды сыйламаушылықтың көрінісі болды деген пікірге келді. Жоғарыдағы ой-пікірлер мен тұжырымдардың қай-қайсысы

болмасын негізсіз емес еді...

Бұл тарихи акт жөнінде Қазақстан Президенті Н.Назарбаев былай деп атап көрсетті. «КСРО-ның құлау себептері жайындағы әр алуан пікірлер негізінен, екі арнаға тоғысады. Біріне құлақ ассаңыз: КСРО өздерінің бірден-бір идеологиялық және геосаяси бәсекелесінің көзін құртуға тырысқан сыртқы және ішкі іріткі күштердің бірлескен қимылы нәтижесінде құлады. Екіншісіне ден қойсаңыз: бұл әлдеқешен математикалық дәлдікпен жете мөлшерленген, ешқандай объективті де, субъективті де себепсіз-ақтап осы кезеңде қалайда болмай қоймайтын заңды құбылыс еді».

Беловежье Мәлімдемесінен кейін, 1991 жылғы 16 желтоқсанда республика Парламенті «Қазақстан Республикасының тәуелсіздігі туралы» конституциялық Заң қабылдады. Осылайша, Қазақ елінің жаңа тарихи парақтары ашылды, қазақ халқының жасарып жаңғыруға бағытталған жаңа дәуірі басталды, ата-бабалар ғасырлар бойы аңсап өткен тәуелсіздіктің арайлы таңы атып, ұлан-байтақ қазақ жерінде толық Тәуелсіз мемлекет пайда болды.

Ел Тәуелсіздігі жарияланған осы күнді, сол сағат пен минутты Жоғары Кеңес төралқасының шешімімен «Қазақстан Республикасының тәуелсіздігі туралы» Заң жобасы жөнінде баяндама жасаған академик заңгер Сұлтан Сартаев былайша еске алады: «Біз тоқ жүріп тәуелді болғанша, аш жүріп азат болғандығы артық көрген Алаш ұрпағымыз. Біз сан ғасырлар бойы ата-бабамыз аңсап, армандап кеткен ел тәуелсіздігіне, дербес мемлекет құруға 1991 жылы 16 желтоқсан күні қол жеткіздік. Бұл саяси оқиғаға Жоғары Кеңестің депутаты әрі заңгер ретінде тікелей қатысқанымды мақтан тұтам, сөзімді сол бір жүрек тебіренерлік сезімнен бастауды жөн санаймын. Жүрек бірдеңені сезді-ау деймін. Сол кездегі саяси оқиғаның өзі де осы ойға алып келіп тірегендей болды. 1991 жылы 8 желтоқсанда КСРО біржола күйреген соң одақтас республикалар бірінен соң бірі өз тәуелсіздігін жариялай бастады.

Тәуелсіздігіне 25 Жыл

Мен 9 желтоқсан күні Жоғары Кеңес төралқасында өз тәуелсіздігімізді жариялау туралы ұсыныс жасадым. Арнайы заң жобасын әзірлеу мәселесін де көтердім Сонда біраз адам «біз былай да тәуелсіз елміз ғой» деп қарсы уәж айтты. Мен тәуелсіз мемлекет болу үшін арнайы заң қабылдау қажеттілігінің мән-жайын барынша ашып түсіндірдім Ақыры бір шешімге келдік. Жоғарғы Кеңес төралқасының шешімімен «Қазақстан Республикасының тәуелсіздігі туралы» заң жобасы жөнінде баяндамашы болып бекітілдім. Сонымен 16 желтоқсан күні Жоғары Кеңестің мінберіне көтерілдім. Залға қарап, қалың үнсіздікпен жүрек жарылатындай бір қуанышты хабарды күткен сезімді депутаттардың көзінен ұқтым. Қатты толқыдым. Өйткені біз Қазақ Елінің тарихында Тәуелсіз мемлекетпіз деп дүниежүзіне жариялағалы тұрмыз. Баяндамамды бір демде оқып шықтым. Заң жобасын талқылау басталды. Бірен-саран қарсы болғандар да үндемей қалмады. Дегенмен, көпшілік дуыспен Конституциялық заңды қабылдадық. Тарих жылнамасы былайша жазылды: Қазақстан Республикасы 1991 жылы 16 желтоқсан күні 18 сағаттан 14 минут өткенде өз Тәуелсіздігін жариялады. Бүкіл Залды кернеп тұрған жүрек қуанышы жарқын дауыстардың жаңғырығымен астаып жатты. Ол сәтті айтып жеткізу қиын. Жұрттың бәрі орнынан тұрып кетті. «Жасасын Қазақстан!» деген ұран айтылып жатты. Еліміз егемендік табалдырығын аттаған кезден бастап-ақ республикамыздағы ұлттық басылымдарда тәуелсіздік тұтқасы әрі тізгіні – ұлттық идеяны, ұлттық ынтымақтасты көздің қарашығындай қорғау қажеттігіне байланысты ойлар тасқыны, буырқанған ой-толғаулар үзбей жариялана бастады. Ұлт алдында тұрған бірінші кезектегі ұлы міндет болашақ мемлекеттіліктің сипатты бейнесін жасау болды. Ең алдымен қоғам назарын кейінгіге қалдыруға болмайтын проблемаларды жедел шешуге және реформаларды қысқа мерзімде жүргізуге аудару қажеттігі туындайды. Бірінші кезектегі қарулы күштер, кеден қызметі секілді жаңа министрліктерді, жаңа мемлекеттік институттарды құру, республика сыртқы істер министрлігінің қызметін тәуелсіз мемлекет

талаптарына сәйкестендіру керек еді. Оның үстіне халықаралық ұйымдармен байланыс орнату, жаңа қаржы құрылымымен жасау, жоғары экономикалық кеңес құру, республиканың алтын және алмас қорларын қалыптастыру міндеті бой көтерді. Бұл маңызды шараларды еш кешіктіруге болмайтын еді, Себебі Кеңес Одағының ыдырауы қоғамды қайыршылық қалға жеткізген болатын: дүкендердегі бос сөрелер, бірінші кезектегі азық-түлікке ұзыннан-ұзақ созылған кезек, талон мен карточкалық жүйе, т.б. Бұл мәселелердің қалай шешіліп отырғандығы, алдағы уақытта қалай шешілетіндігі, нақтылап айтқанда, шетелдіктердің басты назарында болғаны жасырын емес. Көптеген саясаткерлер, қоғамтанушылар мен мемлекеттік қайраткерлер Қазақстанның болашағы жөнінде өз ой-пікірлерін жарыса айтып жатты. Тәуелсіз Қазақ елінің алғашқы қадамдарындағы проблемалар жөнінде шетелдік бұқаралық ақпарат құралдарында уақыт та орын да бөлініп отырды. Негізінен алғанда, олардың көпшілігі сыни тұрғыда болды, елде жүргізіліп жатқан реформаларға күмәнмен қараушылық басым түсіп жатты. Әсіресе, ресейлік басылымдардың теріс көзқарастары атойлап отырды. Олардың беттерінде көбіне-көп Ресей Федерациясымен байланысын үзген Қазақстанның тәуелсіз мемлекет ретінде өмір сүре алмайтындығы, оның алдына «тізерлеп келуге» мәжбүр болатыны ашық айтылды да. Ол өз алдына бөлек әңгіме. Еліміздегі орыс журналистері мен қоғам қайраткерлері санатындағы кейбір орыс азаматтары да бұл мәселеге «білек сыбана» кірісті. Ал, енді бұған орыс тілді кейбір өз қандастарымыздың да үн қосуы, жағдайды ушықтыра түсуге атсалысулары егемендік жолының тым ауыр болғанын айқын айғақтағандай. 2016 жылдың 16 желтоқсанында - Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 25 жылдық мерейтойы. Бұл мемлекетіміз бен халқымыз үшін ең басты әрі құнды мереке. Тәуелсіз еліміз ширек ғасырға жуық уақыт ішінде қаржы дағдарыстарының қиындықтарына қарсы тұра білді, тұрақты даму жолына түсіп, биік белестерді бағындырды, толағай жетістіктерге қол жеткізді. Мемлекет басшысының елді дамытудағы стратегиялық

бағдарламалары мерзімінен бұрын жүзеге асып келеді. Биылғы жыл Мәңгілік Ел болуға бекінген мемлекетіміздің бүгінгі мен келешегі туралы ой толғайтын еліміздің есепті жылы десек, қателеспейміз. Осы орайда, 2015 жылғы 30 қарашадағы халыққа арнаған Жолдауында Қазақстан Президенті Нұрсұлтан Назарбаев тәуелсіз мемлекет атанғанымыздың 25 жылдығына аяқ басқалы тұрғанымызды айта келіп: «Бұл - тәуелсіздікті нығайту жолындағы өлшеусіз еңбегіміздің ширек ғасырлық белесін қорытындылайтын мерейлі сәт. Тәуелсіздікті баянды ету оған қол жеткізуден де қиын. Мемлекеттігіміздің тұғырын мызғымастай нығайта түсу үшін бізге әлі талай өткелі күрделі, өкпегі көп бұралаң жолдардан өтуге тура келеді.», - деп алдағы кезеңде кездесетін сын-қатерлерден мүдірмей өтуге шақырды. Ал 2015 жылғы 15 желтоқсан күні Тәуелсіздік күні қарсаңында сөйлеген құттықтау сөзінде Елбасы: «Әрбір елдің жылнамасында оның жаңа тарихының бастауы болған тағдыршешті таңдар болады. Біз үшін жаңа дәуірдің арайлы таңы 1991 жылы 16 желтоқсанда атты. Сол күні әлем көгінде «Қазақстан Республикасы» атты жаңа жұлдыз жарқырай туды», - дей келіп, халқымыз Тәуелсіздіктің мызғымас тұғырын бекітіп, Мәңгілік Ел болуға бет бұрғанын атап өтті. 25 жыл мемлекет үшін көп уақыт емес, осы аз ғана уақытта Қазақстан өз аяғына нық тұрып, әлемге аты танылған мемлекет болды. 25 жылда талай өзгеріс болды. Қазақстан 70-тен астам халықаралық ұйымның белді мүшесі атанды. АҚШ-тың 41-ші президенті, үлкен Буш Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың көрегенділігінің арқасында, оған деген халықтың сенімінің арқасында Қазақстан осындай үлкен жетістікке жетті, әлемге танылды деген болатын. Еліміздегі бірлік пен ынтымақтың берік болғандығынан осындай жетістіктерге жетіп отырмыз. Алдағы жылдары елімізде ЕХРО көрмесі, Универсиада секілді маңызды шаралар да өтеді. Бұлар да еліміздің бірден бір жетістігі мен қол жеткізген жоғарғы дәрежесі деп санаймыз. Тұғырымыз биік, мәртебеміз асқақтай берсін!

Жадыра МҰСАБАЙ

«ГРАНД ӘЛЕМ» ТРАНСПОРТТЫҚ КОМПАНИЯСЫНЫҢ 5-ЖЫЛДЫҚ МЕРЕЙТОЙЫ

Транспорт саласында бес жылдан артық басшылық еткен Миеркев Дәурен Мұхитдинұлы бүгінде өз ісінің майын ішкен білікті кәсіпкер. 2011 жылы туризм саласында оқуын тәмамдап, еңбек жолын бастайды. Ердің атын еңбек шығарады демекші, тынымсыз тіршілік етіп, жеткен жетістігінен жеміс көріп отырған Дәурен Мұхитдинұлымен сұхбаттасудың сәті түсті.

– Дәурен, 5-жылдық мерейтой құтты болсын! Жалпы осы компания жөнінде толығырақ айтып берсеңіз? Бүгінде «Гранд әлем» жұмысы қалай жүріп жатыр?

– Біздің компания Қазақстан территориясында ашылған тұңғыш транспорттық компаниялардың қатарында. 2011 жылы туризмді бітіріп бірден жеке бизнес бастауды көздедім. Бұл салада жүрген таныстарым да, жақындарым да қолдады. Бүгін «Гранд әлем» транспорттық компаниясы 6-санатты автокөлікті жалға беру қызметімен айналысады. Эконом, бизнес, премиум, жол талғамайтын көлік, автобус, минивен және шағын автобусты ірі фирмалар, жұмыс орындар, қала қонақтары және тағы да басқа пайдаланушыларға ұсынамыз. Сондай-ақ, еліміздің алпауыт қалаларында да филиал іске қосып жатырмыз. Тұтынушылар саны күн санап артуда. Бұл біздің компаниямыз үшін үлкен жетістік, еңбегіміз елусіз қалып қоймағанына дәлел деп білемін.

– Басқа аймақтарды қалай қамтисыздар? Ол қай қалалар?
– Астана, Алматы, Шымкент, Ақтау, Қарағанды қалалары. Ол

жақта да біздің персоналды менеджерлер бар. Жоғарыда аталған қалалардың біреуінде келісімшартқа отырған клиент басқа нүктелерде қағаз толтырып әуре болмайды, сол келісім қағазымен 1 жыл көлемінде қызметімізді пайдалана алады. Бұл компанияның басты ерекшелігі.

– Компания қызметін бұқараға ұсыну жолында қандай әдістер қолданасыз?

– Әрине, ең негізгі жол – интернет. Қазір ғаламторға кірмейтін жан жоқ, еңбектеген баладан еңкейген қартқа дейін барлығы бір смартфоннан ұстап алған. Бұл бизнес үшін өте қолайлы. Айтады ғой, «интернетте жоқ адам – бизнес әлемінде жоқ» деп, сондықтан бұл әдіс барлық кәсіпкерлер үшін қолайлы деп ойлаймын. Жұырда «www.rentavto.kz» сайтына іске қостық. Бұл біз үшін алға басқан үлкен қадам. Кез-келген клиент осы сайт арқылы онлайн-тапсырыс толтырып, біздің қызметімізбен пайдалана алады. Автокөлік жалға беруден бастап, той кортежі, аудармашы, трансфер, экскурсия т.б. қызметтерді қолданылады.

– Сайт жөнінде кішігірім айтып өтсеңіз?

– Әрине, біздің сайт «www.rentavto.kz» толықтай қазақи үлгіде жасалды. Логотиптен бастап дизайны мен имидж-брендингіне дейін ұлттық ою-өрнектер мен орнаменттер қолдандық. Қазекемнің мәдениеті терең, ұлттық нақыштағы оюларға бай. Бұл кездейсоқ қабылданған шешім емес, арнайы мақсатпен көзделген іс. Кез-келген тапсырушы мейлі турист болсын, не басқа біздің ұлттық стилімізге әуестеніп қарайтыны анық. Бізден көп компаниялар үлгі алғанын қалаймыз.

– Кәсіпкер болу кез-келген адамның қолынан келеді ме?

– Кәсіпкерлік қабілет адамға бала күнен бітеді. Яғни, жастық шағында кездейсоқтабыс тапқан, соны әрі қарай дамытқан сәттен басталады. Күн санап қызығушылығы артып, ойын іске асыру жолында көп еңбек етеді. Балалығымда менде де осындай қызығушылық болды. Ата-анам мен туыстарым қиялыма қанат жалғады. Бүгінде мен бірнеше жұмысты қатар алып жүруді жоспарлап отырмын. Кәсіпкерлік арнайы шекарамен белгіленбеген, оған шектеу жоқ. Егер адам шын көңілімен қызығушылық танытып, бар ынтасымен кіріссе – оның арманы жүзеге асады. Кәсіппен айналысқысы келетін жастарға берер кеңесім, қандай да жұмысты бастау үшін пәлен-түген қаражат керек деп жалтақтау қажет емес, бастапқыда кез-келген тауарды әкеліп-сатып, ғаламторды жақсы меңгеріп, қай сайттарда аталмыш тауар қажет сонда өзін ұсыну да жеткілікті. Бірінші қоңырау да өзін көп күткізбейді, бастысы клиент өзгеге кетпей тек сіздің тауарыңызды алуды қамтамасыз ету керек. Есте сақтаңыз, әрбір қоңырау маңызды!

– Қиындықты қалай жеңесіз?

– Кәсіпкерлікпен айналысқан кезеңдерді ескере отырып айтар болсам, кез-келген қиындықтың өзіңдік шкаласы болады. Көрсеткіш қиындық сатысына жоғарыласа, кризис сызықшасы біресе төмен, біресе жоғары болады. Яғни, қиындық бірден көп болуы мүмкін, немесе керісінше. Қандай да жағдайда «тірі болсақ қиындық мықты етеді».

Біздің компания үшін бұл серпін береді, жағдайдан шығу үшін түрлі әдістерді қолданып, жаңа жоспар құрамыз. Бізде де мұндай ауыр кезеңдер болды. Бастапқыда біресе қаражат жетіспеді, біресе уақыт жағынан, өзгеріп жүрдік. Дегенмен, бірнеше ай өтіп персоналдар саны көбейіп, проблемалардың басы шешіле бастады. Енді ашылған кезде компанияда 5 мәшине мен 3 қызметкер болды. Оның біреуі өзім. Күні-түні күресіп, қиындыққа мойымай осындай дәрежеге жетіп отырмыз. Мұнымызға шүкіршілік етеміз. Қандай ауыр іс туындамасын, бастысы: қиындыққа бой бермеу керек!

– Қандай да бір жағдайға тап болған кезеңнен үзінді айтып берсеңіз? Және де ол қиын сәттен қалай шықтыңыздар?

– Бірде Бұрабайға жол тартқан шағын автобус трассада істен шықты. Ішінде балалар да болды. Біз жедел рекация беріп, артынан басқа автобус пен керек-жарақ жолдадық. Алаңдатқаны далада аяз, -37 градус. Дегенмен, 15 минуттық жерде болғаны бізге кішкентай болса да үміт берді. Нәтижесінде автобус ішіндегі барлық адам аман-есен Бұрабайға барып келді. Барлық техника кез-келген уақытта істен шығуы мүмкін, сондықтан автотранспорт саласын мұқият жұдырықта ұстап отыру өте маңызды.

– Бос уақытыңызды қалай пайдаланасыз?

– Арнайы бір бағытта жұмыс жасайтын жетекшілерге көңілді басқа арнаға бұрып, тынығып, жаңа қызығушылық, жаңа ой мен әсер алу үшін бос уақыт қажет. Менде мұндай сәт жиі бола бермейді. Негізі отбасыма көп уақыт бөлгім келеді... Әдетте

достарыммен бас қосып, интеллектуалды ойындар ойнағанды ұнатамын. Шахматқа әуеспін, спортпен шұғылданамын, гитара шертемін.

– Отандық және шетелдік әншілерден кімдерді тыңдайсыз?

– Батырхан Шүкеновтың әндері, Нұрлан Өнербаевтың шығармалары ұнайды. Шетелдіктерден Астудио, Би-2, Битлз топтарын тыңдаймын. Сондай-ақ классикалық музыка да жүрегіме жақын. Караокеге жиі барып тұрамын.

– Алдағы уақытқа жоспарыңыз қандай?

– Біріншіден, аймақтар базасын кеңейту, жыл басында қойылған жоспарларды іске асыру. Келесі бағыт – агромаркетинг саласы. IT-технологиялары арқылы халықаралық аренаға шығу мүмкіндігі.

Үшінші кезекте тұрған – ЭКСПО-2017ге дайындық. Елімізде ЭКСПО сынды үлкен іс-шара өткізіліп жатқаны қуантады. Біздің мемлекетіміз 4-жылда бір рет өтетін негізгі ЭКСПО конкурсына қабылданбағаны өкінішті. Өткен жолы негізгі ЭКСПО шарасы Миланда болды, кезекте 2020 жылы Дубайда өткізіледі. ЭКСПО көрмесі отандастарымызға, әсіресе кәсіп саласына зор мүмкіндік тудырмақ. Елбасымыз Н. Ә. Назарбаевты да, мемлекетімізді де қолдай отырып, табыстың жаңа көкжиегін бағындырмақпыз.

– Әңгімеңізге рақмет!

Мадина АБДУКАДИРОВА

Тағы да реформа. Нәтижесі бар ма?

Қазір әлеуметтік желілерде білім беру жүйесіндегі реформаларға қатысты әңгіме көбейіп кетті. Нәтижесінде Білім және ғылым министрі бір топ блогерлермен кездесуге ұсыныс жасады. Келістік. Бардық. Дегенмен смартфон ұстауға тыйым салатын заңнаманың күшіне енуіне байланысты кездесуге «қару-жарақтарымызбен» кіре алмадық. Сондықтан министр Ерлан Сағадиев мырза айтқан сөздерінің есімде қалғанын,

Реформа не үшін қажет?

Қазақстандық мектеп оқушылары еуропалық қатарластарынан екі жылға кенже қалған. Бұл PISA (Programme for International Student Assessment) мектеп оқушыларының білім деңгейін бағалайтын халықаралық бағдарлама қорытындысы. Яғни, сіздің 8-сынып оқитын балаларыңыздың білімі Еуропалық 6-сынып оқушысының білім деңгейінде. Бұған әсер ететін факторлар әрине көп, бірақ бастысы тіл. Ғылым қазір күн сайын қарыштап дамуда. Ғылым тілі ағылшын тілі екені белгілі. Онда ол ақпарат ағынын аударуға тырысу мүмкін емес. Осы орайда [Ерлан Кенжеғалиұлының TEDxте](#) сөйлеген сөзі есіме түсті. Көрмесеніз, көруге кеңес беремін. Жалпы аудармаға қатысты, тағы бір мәселе — терминдер. Егер қазақ тілін музей экспонаты сияқты сақтағымыз келсе еркіміз. Бірақ біз тілді қолдануымыз, модернизациялауымыз, дамытуымыз қажет. Түсініксіз аудармадан гөрі, түсінікті «кірме» сөздер артық. Мысалы, медициналық оқулықтағы 30 мың сөздің аудармасы жоқ екен. Егер сол сөздерді түгелімен қазақшаға аударар болсақ, мен осы кітаппен оқыған дәрігерге қаралғанша, шетелде емделе берер едім.

STEAM білім беру

STEAM (S – science, T – technology, E – engineering, A – art, M – mathematics) қазіргі кезде әлемге ең қажетті пәндер. АҚШ, Малайзиядағы білім беру реформасы мен экономикасының бәсекелестігін арттырудың синонимі осы STEAM білім беру болады. Қазақстандағы реформа (реформа деу артығырақ, бұл жобаның өзіндік, қолға алынғанына біраз жыл) бойынша информатика, химия, физика және биология пәндері ағылшын тілінде оқытылмақ. Дәлірек айтқанда, оқулықтар ағылшын тілінде болады.

Ал оқытушы өз ыңғайына қарай қалаған тілінде түсіндіруге құқылы. Информатикадағы терминдердің дерлігі ағылшын тілінде екенін ескерсек, бұл логикалық дұрыс шешім дегуге болады. Осы өзгерістер бір күн, бір жылда емес, кезеңмен жүзеге асырылады. Алдымен 2017 оқу жылында информатика пәні ағылшын тіліне өтеді. Қалған пәндер 2020 жылға дейін біртіндеп көшіріледі. Кадр мәселесіне келетін болсақ, ниеті, бейімі бар мамандар жазғы демалыс кезінде ағылшын тілін үйренеді. Қазірдің өзінде ҚТЛ, Назарбаев мектебінің оқытушы, оқушылары волонтерлік негізде жұмыс жасауға тілек білдіріп отыр.

Өзгенің қаңсығын таңсық қылып...

«Менің Өзбекстанға бірнеше рет сапарым түсті. Тарихы, мәдени жәдігерлері бай ел. Бірақ ол жаққа тағы барғым келмес еді. Себебі кедей халық, төмен тұрмыс деңгейі, жоқшылық. Ал салыстырмалы түрде Азиядағы елдер — Корея мен Жапонияға қанша барсам да қызық. Мәселе мәдениетте емес. Өмір сүру деңгейінде, тұрмыс-тіршілігінде. Өз елінің экономикасы, білім-ғылымы, әлеуеті жоғары болса, жастарымыз сақураға тамсанып, кәріс сериалдарын тамашалап, Америка арманы туралы қиялдайды деп ойламаймын. Бай ел әлемді тамсантаын мифті қолдан болса да жасап ала алады.»

Ауыл баласының зоотехник болуы шарт емес

Ауыл және қала баласының арасы алшақ. Білім деңгейі әртүрлі. Қазір не үшін ауылдарға интернет тартып әлек болып жүрміз? Уақытын қызықты өткізуі үшін емес, тең мүмкіндік алсын деп. Мектептерде ағылшын тілі енгізілсе, біздің оқушылардың білім көкжиегі де кеңейеді. Ауыл мектебінің

түлегі Каир, Кембридж, Оксфорд университеттерінің есігін именбей ашсын десек, ағылшын тілі пәнін енгізу қажет. Тіпті француз тілі 16 мемлекеттің ресми тілі бола тұрса да, француздар 1-сыныптан бастап ағылшын тілі пәнін енгізді. Бұл ұлтының тілін кемсіту емес, болашағын ойлау.

ЖОО туралы бірер сөз

Жоғарғы оқу орындарындағы профессор-оқытушылардың ғылыми дәрежесі мәселесіне келсек. Қазіргі кезде жасы келіп қартайса да, білім берудегі басшылықты уысынан шығарғысы келмейтін профессорлар барын білем. Барлығы емес, кейбірі кәсіби құндылығын жоғалтқан. Сонда да кафедра меңгерушілігіне таласа, өз адамдарын жинау сияқты жоғары білім сапасын кері тартатын әрекеттер жасайды. Бұл оқу процесіне, сапалы мамандар даярлауға кесірін тигізеді. Сондықтан қазір оқытушылар құрамындағы ғылыми дәреже көрсеткішін аздап өзгерту керек. Зейнет жасындағы, кәсіби тұрғыда деңгейі төмендеген профессорларды шығарып салатын кез келді. Штаттық құрамның 30% — PhD докторлар, 60% — магистрлер, қалған 10% — кәсіби практиктер (өз саласында кемде 2-3 жыл басшылық қызмет атқарған) болғаны жөн.

P.S. Негізі айтқан уәждері осы. Айтпақшы, елді қол жинатып, «жаға ұстатқан» реформалар туралы бірер сөз. Жазғы демалыстың ұзартылуы: 1-сынып оқушыларының жазғы демалысы небәрі 5 күнге кемиді. Орта және жоғары сынып оқушыларының бар болғаны 10 күнге қысқарады.

Қазақ, ағылшын, орыс тілдерінде оқытылатын пәндер (барлық мектептерде): Ағылшын тілінде информатика, биология, химия, физика пәндері оқытылады (10-11 сыныпқа ғана қатысты).

Қазақстан тарихы, Қазақ тілі, Қазақ әдебиеті қазақ тілінде ғана оқытылады (6-сыныптан бастап) Орыс тілі мен әдебиеті (бұл екі сабақ біріктіріледі), дүниежүзі тарихы орыс тілінде оқытылады.

Бәлла ОРЫНБЕТ

ЖАЗУ ҮЙРЕТУДЕН БҰРЫН ӘРІП ТАҢУ

Кеше сағыз, бүгін майнкрафт сұрап жүрген балаңыз өсіп, бірнеше жылдан соң әлеуметтік желіге келеді. Сол кезде оның әлеуметтік желілерде бет жұртысып отырғанын қалайсыз ба әлде "құсық арасынан жеуге жарамды ыстық картоп іздеп отырғанын" қалайсыз ба? (бұл [теңеу өзіме де ұнап қалды](#)) [Құсық жағаламауы үшін қазірден бастап балаңызға сыни көзқараспен қарауды, фактіні сыннан өткізіп қабылдауды үйреткеніңіз жөн.](#)

Біз әке-шешесінен бастап (аяз атасы да, жыласаң алып кететін орысы да бар болсын!), тәрбиеші, мұғалімі, көршісі, газеті, радиосы, теледидары, көсемі алдаған буынбыз. Біз де есесін қайтармай қалғанымыз жоқ, әрине. Бірақ проблема олардың алдауында емес. Біздің сенуімізде. Әлі де сене береміз. Өзіміз өтірігімізді нықтау үшін теледидардан көрдім, газеттен оқыдым дейтін едік. Практикамды «Н» газетінің редакциясында өттім. Сонда апталық жұлдыз жорамалды шалдардың қалжыңдасып-қауқылдасып отырып сүйкей салатынын көре тұра, апталығын да, күнделіктісін де қалдырмай оқитындардың бірі едім... Қазір кез-келген БАҚ шошқаның сүйегін тастаса да, имандымыз бар, имансызымыз бар бір-бірімізден жұлып мыжғылаймыз-ау. Қазіргі адамдардың арасында өз бетімен бірнеше сайтты ашып, жаңалықтар оқитындар бірен-саран. Кәсіби саясаттану, журналистика не сол сияқты басқа да салада болмаса. Әлеуметтік желіде кім не шайнап берсе, соны жұта салады. Бірақ "өз көзқарасы", тіпті боқжағысуда өз принципі мен әдістері бар.

Мүмкін қазір сол алданған буынмен арпалысудан гөрі, өз балаларымыздың бойында ақпаратқа иммунитет қалыптастыру керек шығар. Не болса соны жұтпасын, бұрыс болса да әр нәрсеге өз көзқарасы болсын, БАҚ тарататын ақпаратты қабылдай білсін. Бұл үшін балаларға ең негізгі қағидаларды түсіндірген абзал.

Сайттардан, теледидардан көретін, газеттен, кітаптан оқитын, радиодан тыңдайтын дүниенің барлығы қарапайым адам қолымен жасалады. Олар құдай емес. Кез келген хабарламаның «месседжі» бар. Балаларыңызбен бірге тауып көріңіз.

Кез-келген БАҚ белгілі бір ережелерге бағынады, өз тілі, коды бар. Мысалы, газет — маңызды ақпаратты беру үшін қою шрифтті, түрлі «дизайнерлік хитукелерді» пайдаланады. Дыбыстық бағдарламаларда адам эмоциясына әсер ету үшін музыка қолданылады. Кейде логика қабылдамайтын дүние, эмоция арқылы тықкышталады. Адамды көндіру үшін 15% шындық пен 85% эмоция қажет («Шоушенктен қашуда» айтылған пікір). Видеоойындарды алдымен дыбыссыз, содан соң дыбыстық сүйемелдеуімен ойнатып көріңіз. Дыбыс қосылғанда эмоция да шектен шығып кетеді. Манипуляция қалай жасалатынын түсіндіріңіз, визуальді эффектілер туралы сөйлесіп көріңіз. Мұндай эффектілер қандай әрекетке итермелеуі мүмкін? Көңіл көтеру, тауар сатып алу, немесе қандай да бір басқа нақты әрекеттер. Неғұрлым көп сұрақтар қойып, баланың өзіне сол сұрақтардың жауабын табуға көмектессеңіз, соғұрлым оның иммунитеті күшейе түседі.

Демеушілер кімдер? Көптеген балалар жобасында, бағдарламаларында, мультфильм, кино өнімдерінде демеушілерге жарнама жасалады (ауызша, логотиптерін, өнімдерін көрсету). Мұның себептерін, демеушілердің пайдасы мен ниетін ашық түсіндіріңіз.

Жарнамаға қатысты жарнамаланатын және жарнамасы жасалмайтын өнімдерді алып, өздерінің салыстыруына мүмкіндік беріңіз. Жарнамалық мифтерді өзі ашсын. Қорап

сыртындағы әшекейлердің, суреттердің мағынасын түсіндіріп көріңіз. Мысалы, таңғы ас пен космос байланысын, тоқаш пен велосипедке мінген аю көмегімен жасалған ертегі туралы сұраңыз. Осындай ертегілерді шығаратын адамдар, олардың кәсібі туралы айтсаңыз да артық етпейді.

Үлкендер әңгімесі. Балаңыздан темекінің, сыраның, басқа да ересек адамдар тұтынатын тауарлардың маркасын сұраңыз. Қаншасын айта алады, олар туралы не біледі? Өздері ешқашан тұтынбаған тауар туралы бөгденің сөзіне еріп шешім шығармауын ескертіңіз. Балаңызбен бірге бейнеклиптер қараңыз. Алдымен бейнеклипті дыбыссыз көрсетіңіз. Бейнеклип не туралы екенін сұраңыз. Кейін әуенімен қосып көрсетіңіз. Сөздері мен бейне дерек сай келе ме? Қандай да бір стереотипті образдар, есірткі, алкоголь, зорлық насихаты байқала ма?

Күніне аз уақыт болса да балаңызбен бірге жаңалық, хабар көруге тырысыңыз. Бұрын адамдар балаларын үйрету үшін аңға ертіп барған. Қазір аңшылық ақпараттық кеңістікте екенін ұмытпаңыз. Балаңызбен аңды бірге аулаңыз.

Балаңыздың қандай ойын ойнайтынын, қандай бағдарламалар қарайтынын, қандай мультфильмді жақсы көретінін біліп жүріңіз. Егер белгілі бір контент ұнамаса, балаңызға неге ұнамайтынын түсіндіріңіз. Бірақ шектемеңіз. Ол дұрыс шешімге өзі келуі қажет. Мұны өзіне баса айтыңыз.

Балаңызбен жиі әңгімелесіңіз. Оның өмірге өз көзқарасын қалыптастыруға көмек беріңіз. Теледидардағы, интернеттегі виртуал өмір мен реал өмірдің айырмашылығын көрсетіңіз. Әр айтылған, жазылған ақпаратқа сеніп, қабылдай бермеңіз. Тіпті менің жазбамды қабылдауыңыз шарт емес. Ешкімге сенбеңіз!

Бәлла ОРЫНБЕТ

ҰЛЫ ДАЛА ҰЛЫЛЫҒЫ

Кең-байтақ даламызды ат жалында жүріп қорғаған, басын бәйгеге тігіп, жан алып, жан берген ата-бабаларымыздың келешекке өшпестей қалдырған мұрасының қай-қайсысы болмасын баға жетпес байлығымыз. Киелі топыраққа аунап өскен, оның самал желіне бетін тосып, жаз жайлау, күз күзеу, қыс қыстауды мекен еткен Ұлы Дала ұрпағының аты әлем шарлап, жауымызды тұлпарының үнінен зәре-құтын қашыратын деңгейге жеткізгеніміз жасырын емес. Алқып-шалқып өмір сүруіміздің өзі де сол қайсарлық пен тектіліктің нәтижесі. Осынау ұлан-ғайыр қасиетті мекеннің ұрпағы – сіз бен біз кейде осы «кие» деген ұғымның мағынасына тереңдей алмаймыз.

Бұл жөнінде қазақтың көрнекті ғалымы Шоқан Уәлиханов өзінің «Қазақтардағы шамандықтың қалдығы» атты еңбегінде үлкен мән берген: «... кейбір жануарлар мен құстарды, көшпелі тұрмысқа қажетті заттарды киелі деп қастерлейді. Осы аталғандарды құрмет тұту, ырым, жорасын жасап тұру, адам баласына байлық пен бақыт, құт әкеледі деп түсінеді. Ал осы кәделерді ұстамау, киелерді құрметтемеу – жоқшылыққа душар етеді. Сондай құдіретті күші бар жан-жануарлардың киесі бар дейді, ал олардың өзін киелі деп атайды. Жан-жануарлардың киесін қадірлемеу – киенің қаһарын туғызады. Киенің ашуы, қаһары – кесір деп аталады». Осыдан-ақ көшпелі елдегі дала мәдениетінің озық үлгісін көруге болады. Наным-сенім, ырым-тыйымдарының барлығы да жаман энергияның аулақ болуы үшін жасалған қарсы әрекеті болса керек.

Сөз киесі

Жұртымызда жеті саны үлкен қисметке ие ұғым. Жеті жетімнің бірі де осы сөзге қатысты «тыңдалмаған сөз жетім» деп айтылса керек. Дегенмен, сүйектен өтер сөз желге ұшып, тыңдар құлақ таппай қаңғырып қала беретіні де бар. Алайда әрбір сөздің айтылар орны мен шекарасы көрінбес шетеуі де жоқ емес. «Айтылған сөз атылған оқпен тең», «аңдамай сөйлеген ауырмай

өледі», «аз сөз – алтын, көп сөз – көмір» сынды мақал-мәтелдер де бекерге айтылмаған. Көңілге түйе білсек, сөздің де киесі басым. Біқылым заманнан ата-бабаларымыз кез келген бүлдіршінге сөздің киесін түсіндіріп, ғайбаттау, өтірік-өсек, жалған сөйлеуден бойын аулақ ұстауға үндеген. Ауыздан шыққан сөз түбі сұралатыны әуелден белгілі. Бұрыннан аян, көз тию, сөз өту дегендер әлі күнге дейін өзінің әсерін әлсірете қойған жоқ. Әсіресе, жаңадан тілі шығып, қаз тұрып, тәйтәй басқан бүлдіршіндерді қызғыштай қору әдет-ғұрыпқа сіңген әдет.

Дастарқан киесі

Күнделікті бойыңа қан таратып, тән қалауын қанағаттандыратын шаңырақтың сәні мен мәні – дастарқанда. «Отбасы – ошақ қасында» алыс-жақыннан келген қонаққа міндетті түрде төрден орын беріп, дәм татқызамыз. «Қуыс үйден құр шықпа» деген сөз тіркесі де осыған қатысты айтылса керек. Шаруа басты адам баласының бас қосып, шүйіркелесіп әңгіме айтар және кеңесер орны мен өлең-жыр оқып, күмбірлетіп күй шертер орын да дастарқан басында. Қалыптасқан қағида бойынша үлкеннен кішіге дейін, рұқсатсыз дастарқаннан өз бетінше тұрып кетпейді. Бұл да үлкен мәдениеттіліктің айқын көрінісі.

Жер киесі

Ата-бабамыздан қалған ескі қалалардың орны, сан алуан ескерткіштер мен мазарлар да киелі саналады. Өткеніне құрмет көрсетіп, бабалар басына Құран оқып, зиярат ету де көпке жүктелген ортақ міндет. Тарих тамыры тереңге тартқан, тағдырымыздың бастауы саналар ұлан-ғайыр жеріміздің әрбір нүктесі біз үшін киелі. Себебі, қаншама қан мен тер төгіліп ғасырдан ғасырға, ұрпақтан ұрпаққа аманатталып келеді. Сан мыңдаған тарихи мұралар орын тепкен, сонау тас ғасырынан бері адамның өмір сүруіне қолайлы мекенімізбен кеуде керіп мақтана алатын жағдайымыздың бары көңіл қуантады. Осынау мол мұрамызды қызғыштай қорып, Ұлы Даланың иесі болып, киесін білу біздің азаматтық парызымыз.

Мал киесі

Кисе киім, жесе ас, мінсе көлік болған төрт түлік мал да қазақ үшін ежелден-ақ киелі. «Малды теппе», «жылқыға теріс отырма», «ақты төкпе» деп келер ырым-тыйымдар осы төрт түлік малдың ықпалынан туса керек. Кез келген төлдің өзіндік қадір-қасиеті баршылық. «Мал өсірсең қой өсір, пайдасы оның көл-көсір», – деп момын түлікке баға беріп, оның жүнінен жасалар неше түрлі текемет, киім-кешек, ою-өрнегіміз тарихқа таспен қашалды. «Ер қанаты – жылқы» деп жауға шапса сенімді серігі, жолға шықса – көлігі, ішсе қымыз, көші-қонға да ыңғайлы, талай жырлар мен шығармаларға арқау болған қасиетті түлігіміз де осы. Шөлге де, көлге де, ыстыққа да, суыққа да төзімді түйеміздің өзі неге тұрарлық. Шұбатының денсаулыққа берер пайдасы айтпаса да белгілі. Оралхан Бөкейдің «Жетім ботасында» осы түлік жоғары деңгейде көрініс тапқан. Барлық ірімшік, майымыз, қаймағымыздың бойымызға нәр таратып, аузымызды ақтан ажыратпаған Зеңгібаба төлінің де жөні бөлек. Сондықтан біз көшпелі халық ретінде ешнәрседен тарықпадық. Технология шарықтап дамып, жаһандану дәуірі белең алған тұста тағылымы мол, тәрбиесі жоғары ұғымдар ұмыт қалып жатады. Өскелең ұрпақ дәстүрімізге сіңген осындай киелі де қасиетті ұғымдардан хабардар болуы тиіс. «Бұлақ көрсең көзін аш» демекші, кез келген аға буын өкілі ізін жалғар жасөспірімге жөн сілтеп тұрса игі. Сонда ғана біз өзімізге тән болмысымыз бен тектілігімізді сақтай аламыз.

Мәулен ӘНЕРБАЙ

Тоқташы, қайда барасың?

Қоғам өзгерді. Он екіге енді қадам басқан қаршадай қыз – жүкті. Көше бойласаң надандар мол. Ал ғаламторда иманға қонғысыз бейнетаспалар сәт санап көбеюде. Сорақы заманға қазақем тап болғанда бәріміз жудырықтай жұмылып, мәселеге төтеп беруіміз қажет.

Бүгінгі таңда жастар түгілі жалпы адамзат қай сарынға кетіп бара жатқанын анықтау қиын. Еліктегіш халқымыз жан-жаққа көз салып жарасып тұрмаса да өзіне сән етіп, алып отырған тұстары жетерлік. «Қыз ұлттың ұяты, халықтың шырайы» деген сөз тегін айтылмаған. Қай ұлт болса да мінез-күлқын өсіріп отырған қызына қарап ажыратуға болады. Қазақ қызы өзге этностан ерекше, жайсаң мінезді болған. Ал қазіргі ортада мұндай қыздарымызды кезіктіру ілеу де біреу. Тегінде қазақ қызын барым деп, арым деп қорғаған. Даусыз, ұрпақ тәрбиесіне ата-ана жауапты. Қазақ елі ұлт болып қалыптасқаннан бері ешнәрсені бей-жәй қалдырмаған. Қазақтың қазақи рухын сезіндіру үшін салт-дәстүріміз кезінен дәріптелуі тиіс.

Көп дүниеге мән берген дана халқымыз сұлудың көркі шаш деп есептеген. Бүгінде бұрымдылар тұрмақ шаштың өзі жартылай тақыр. Мұның қыр-сырына жетіп жатқан бойжеткен жоқ, әйтсе де не жасап жүргенін ұғынатын сәт туар? Біздің мәдениетімізде әр бір қызды шашы мен бойына қарап бағалаған. Шаш тек сұлулық пен мәдениеттілік белгісі емес, ол әйелдер қауымына берілген Алланың айрықша сыйы, құрметі, еншісі. Шолпы, шашбау, шаштеңге, шашқап – сол сый құрметке сай әр әйелдің әсем табиғатымен нәзік жаратылысына лайықталған қазақтың талғампаздық үлесі әрі ұлттық сыр-сыйпаты.

Білектей арқасында өрген бұрым, Шолпысы сылдыр қағып жүрсе ақырын Кәмшат бөрік, ақ тамақ, қара қасты, Сұлу қыздың көріппе ең мұндай түрін? – деп Абай да қазақтың нағыз сұлуларын жырға қосқан. Ибраһим бабамыз тамсанып, өлең шығарып, келісті шумақтардың мазмұнына айналған қазақ қызы, бүгінде өз істерінің мәнсіз, бізге жат екенін түсінсе екен.

Қыз баланың тәрбиесі ата – анаға да үлкен сын болған. Жүн түту, жіп иіру, шекпен тоқу, кесте тігу, құрақ құрау, оюлап киіз басу, кілем тоқу, арқан есу, көрпе көктеу тағы басқа өнерді бөгде босағаға бармай тұрып-ақ үйреткен. Осылай еңбекке баулу арқылы отбасы алдындағы жауапкершілік сезімін дамытып, психологиялық жағынан даярлай бастаған.

Қазақтар әдетте елге келін болып түскен қыз өз елінің барлық жақсы қасиеттерін, рухани-моральдық құндылықтарын өзімен бірге ала келіп, табалдырығын аттаған босағасының игілігіне, қала берді бүкіл сол бір қалың елге сіңірген. Бұл жақсы үрдіс, бүкіл ұлттың бірлігіне, рухани болмысына игі ықпалын тигізген. Сондықтан да халқымыз қыздарына төрден орын беріп, қонақ деп еркелеткен, парасаттылыққа баулып, еркін өсірген. Ерке қыз, иманды әйел, қасиетті ана солардан шыққан.

Қазақтың батыл қыздары, ақын қыздары, ақылды қыздары ұлтты тәрбиеледі.

Пәранжі-сәтір кимеген, сөйте тұра еркіндік пен есерліктің ара жігін ажырата білген тапқыр, төзімді, өнерлі, шашын төбесіне түйіп жауға шапқан батыр қыздар қазақта болған. «Тар қолтықтан оқ тисе, тартып алар қарындас» деп қызға сеніммен арқа сүйеу де тек қазақта ғана.

Бала тәрбиесі – игілікті іс. Берері де, сұрауы да, жемісі де мол тәрбие саласының ең өзектісі халықта. «Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың» деп бекер айтылмаған. Сондықтан баланың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, яғни адамгершілік құнды қасиеттерді сіңіріп, өз-өзіне сенімділікке тәрбиелеуде отбасы мен педагогтар шешуші рөл атқаратыны белгілі.

Бүгінгі ұл – ертеңгі әке, ол әкеге қарап өседі. Бүгінгі қыз – ертеңгі ана, ол шешеге қарап өсіп, бой түзейді. Балаға білім, тәрбие беруде басты тұлға ұстаз болса, оны жалғастырушы, демәуші – ата – ана және қоғам. Мектеп өмірі, оқушы тұлғасын әлеуметтендіру проблемасы әр іпүстектік педагогиканы талап етеді. Және мектеп пен ата-ана, қоғам бірлескен кезде ғана тәрбие үрдісі өз жемісін нәтижелі бере бастайды.

Ынтымақ бар жерде тәрбие де береке, бірлік те бар. Қоғамдық тәрбие жанұядан басталады. Ал сол жастар «рухани» байлықпен қалаптасады. Қандай бағытпен жүреді, қандай ізгі істер жасайды, қандай қоғам келешекті қалыптастырады? Ол жалғыз мектеп проблемасы болмауы керек. Оған ата-аналар да, қоғамның әрбір мүшесі де бірігіп атсалысуы қажет.

«Бала – басты байлығымыз. Ертеңгі ана, бүгінгі қыздарымызды тәрбиелеу ананың және барша қауымның міндеті. Халқымыз «Қызға қырық үйден тыю, қала берсе қара құннен тыю» деген мақалға қаншама философиялық ой сыйғызған. Яғни қыз бала тәрбиесіне тек қана анасы ғана жауапты емес, бүкіл қоғам да жауапты болып отыр. Қыз баланы құрметтеу, олардың алдында дәрәкі сөйлемей, ізетті болу – халқымыздың игі дәстүрлерінің бірі. Ал, қазіргі заманда бала тәрбиесіне тек қана ана емес, радио мен теледидар, газет-журнал, кітаптар мен кинолар, барлар мен дискотекалар жан-жақты әсер етіп, оны тәрбиелеуде. Бұл тәрбиенің жағымды жақтары да, жағымсыз жақтары да толып жатыр. Ата-аналары күн ұзақ жұмыста, бала тәрбиесіне бөлінетін уақыт күннен-күнге азайып барады. Сондықтан қыздарымыз өзімен-өзі қалып бара жатқан жайы бар. Қазақ халқы бала тәрбиесіне өте көп көңіл бөлген. Баланың ана құрсағында пайда болуына, оның өмірге келуіне, оның алғашқы қадамына, алғаш атқа отыруына, алғаш жолға шығуына арналған жеке-жеке әдет-ғұрпымыз, жол-жоралғылар бар. Халқымыз сонымен қатар бала тәрбиесіндегі ананың рөлін өте жоғары бағалаған. Тіліміздің өзін ана тілі деп атауы-аналарға көп жүк артады. Аналардың бала тәрбиесіндегі жауапкершілігін көрсетеді.

Ана – барлық өмірдің бастауы. Ол адамды өмірге әкеледі. Ол адамды адам етіп тәрбиелейді. Ол адамды өзінің тілінде, ана тілінде сөйлетеді. Сондықтан ертеңгі ана, бүгінгі қыздарымызды тәрбиелеу ананың

және барша қауымның міндеті. Қыз баланы құрметтеу, олардың алдында дәрәкі сөйлемей, ізетті болу, ер-тұрманы өшекейленген сұлу жорғаларды қыздарына, қарындастарына мінгізу, киімнің әсем-сәндісін, әшекейлі бұйымдардың жақсысын қыздарына арнау – ежелгі дәстүр. Жиын тойларда қыз баланы әр уақытта сыйлы орынға отырғызған. Жаңа келін болып түскен жеңгелері де қайын сіңіллерін атымен атамай «Еркежан», «Шырайлым» деп еркелеткен. Орта Азия мен Қазақстанда жалғыз келе жатқан қызды көрссе, оған қорғаныш болып, баратын жеріне дейін шығарып салатын болған. «Қыз өссе – елдің көркі, гүл өссе – жердің көркі» дегендей, қызғалдақтай болып өсіп, көктеп келе жатқан гүлдің мезгілсіз солып қалмауына қамқорлық жасаған. «Қызға қырық үйден тыю» деген мақал да осының айғағы. Міне, осындай тәрбиелік мәні зор дәстүрлерді атадан балаға мирас етіп қалдырып отырған.

Қыздар тәрбиесі қоғамда рухани құндылықтарды, ұлы мұраттарды иманды және инабатты бәсекемен қалыптастырады. Бұл адамның ішкі түйсігіне өрелі қасиеттерді алға шығарады. Сол адамдық қасиеттерді бойына сіңіре білген жандардан тараған ұрпақ ақыл мен алғырлықтың бүкіл бітім-болмысын одан да артығырақ жақтырады. Қызды тәрбиелеу, өсіру – ең маңызды мәселе. Қыз өсіру – гүл өсірумен бірдей! Гүлге әлсін-әлсін су құйып, ауа жеткізіп, айналасын арам шөптерден тазартып отыру керек. Мұндай тиянақты күтім болмаса гүл солып қалады. Қыз да сондай. Оған тәлім мен тәрбие, өнер мен өнеге, білім мен мәдениет керек. Қазақта әр ата-ана өз қызын өнегелі етіп өсіруге бар күшін салып отырады. Білген білімін аямайды. Әр қыз өз отбасының тәрбиесімен ұядан ұшып, өмір деген үлкен әлемге қанат қағып жатады.

Қазақ қыздары ғасырлар бойы осындай отбасылық тәрбиемен өсті. Олардың отбасынан алған бар тәрбиесі жақсы келін болу ғана еді. Одан өзге ешқандай мамандықтары болған жоқ. Жан-жақты білім беретін, әртүрлі мамандықтарға үйрететін, өз бойындағы өнерін өрістететін мемлекеттік тәрбие алуға қазақ қыздарының қолы XX ғасырдың орта кезінде ғана жетті. Ұлттық сана-сезімге сіңіп, арғы тегімізден келе жатқан адами қасиеттерімізді жойып алмауды қажет етеді. Қазақ халқы ежелден келе жатқан мәдени мұрасымен тәрбиелік мәні зор салт-дәстүрін жалғастырып келеді. Осы байлықты нарықтық заманда қалыптастырып, ұлттық қасиетін жоймау керек. Ең басты мәселе адам тәрбиесі, оның қоғамдағы алатын орны. «Орта түзер ойыңды, ойың түзер – бойыңды» – деп, Абай атамыз айтқандай мемлекеттік тұрғыда назар аударуды қажет ететін ұлттық сана-сезім, тәрбие бар. Осы орайда – болашақ сүйікті жар, ардақты ана – қыз баланың алар орны ерекше екенін ұмытпайық!

Жадыра МҰСАБАЙ

Күн санап өміріміз экранға тәуелді боп барады. Ақпарат, ғылым, үкімет, нарық та ғаламторға телміріп отыр. Ал енді адамдар арасындағы қарым-қатынасты да ғаламтор шешеді. Қазірдің өзінде әлем халқының 57 пайызы бетпе-бет тілдесуден гөрі, интернет арқылы, дәлірек айтқанда, әлеуметтік желілерде «әңгімелеседі». Әлеуметтік желі - адамдардың бір-бірімен ғаламтор арқылы өзара байланысын қамтамасыз ететін ғаламтор ресурсы.

Әлеуметтік желілердің ақпарат қоғамындағы рөлін көрсету үшін бірнеше статистикалық мәліметтерге тоқталсақ:

- Әлемдегі отыз жасқа дейінгі адамдардың 50 пайызы, жаңа ғасырда туылғандардың 96 пайызы әлеуметтік желілерді пайдаланады;

- «Facebook»-тің апталық трафигі «Google»-дікінен де асып түсті; - Әлеуметтік желілер порнографияны да артта қалдырып, ғаламторда уақыт өткізудің ең кең тараған әдісіне айналды; (Порнографияны басып озу осы уақытқа дейін ешбір интернет жобаға бұйырмаған);

- АҚШ-тың әрбір сегізінші жұбы әлеуметтік желілер арқылы танысқан;

- 50 миллион қолданушыны өзіне қарату үшін радио отыз сегіз жыл, телевизия он үш жыл, интернет төрт жыл талмай қызмет етсе, әлеуметтік желілердің тек біреуі - «Facebook» бір жылда 200 миллион адам жинады;

Егер «Facebook» мемлекет болғанда, халық саны бойынша үшінші орында тұрар еді. Себебі 800 миллион қолданушысы бар.

- Компаниялардың 80 пайызы кадр табуда әлеуметтік желілерге жүгінеді;

- Леди Гага мен Джастен Бибердің твиттердегі қонақтарының саны Қазақстан халқынан да көп;

- «Facebook»-та тіркелушілер саны Қытай халқының өсу үдерісінен де асып түсуде.

Осылардың өзінен-ақ әлеуметтік желілердің қалың көпшілікті өзіне тартып, бұрын-соңды болмаған алып күшке айналғанын көруге болады. Бір ғана Америкада жаңа медианың дамуына байланысты талай баспасөздің редакциясы жұмысын тоқтатты, талай газет-журналдар таралымы азайып,

шығынға батты. Бұл - оқырман үшін ақпараттанудың жана, тиімді әдісі. Бір ғана мысал, газеттен, телевизиядан, радиодан ақпаратты іздейсің, күтесің, ал әлеуметтік желіде «мынандай-мынандай жаңалықтар» деп ақпарат өзі келеді. Бұл - жаңа серпіліс.

Бұл серпіліс Қазақстанды да айналып өткен жоқ. Бізде де халық тиімді деп таныған әлеуметтік желілерін пайдаланып жүр. «Internet World Stats»-тің есептеуі бойынша, Қазақстанда 5,6 миллион адам әлеуметтік желілерді күнделікті пайдаланады. Қазақстандағы ең танымал әлеуметтік желілердің қатарына «Мой мир»-ді (күніне 1 125 000 қаралым)

«Одноклассники» - ді (күніне 558 000 қаралым)

«Вконтакте»- ні (күніне 525 000 қаралым)

«Facebook»-ті (күніне 410 000 қаралым),

және т.б. жатқызуға болады.

Атап өткен жөн, қазақстандық ешбір сайт, портал мұндай кең аудиторияны қамти алған жоқ.

Күніне үш жүз елу мың қазақстандық ұялы телефонмен «mail.ru agent»-ке кіреді екен. Шын мәнінде, агент - ақпарат алмасудың әрі тиімді, әрі арзан жолы. Дегенмен күні агентпен өтіп жатқандар да табылады. Біз бұл өмірге өзгелер өмірін білу үшін немесе тек ақпарат алмасу үшін емес, ең алдымен, шын өмір сүру үшін келдік. «Агенттегі достық», «агенттегі махаббат» деген терминдер пайда болып, кеңінен қолданылып та жүр. Агентпен танысып, үйленгендер де жеткілікті. Оларды бірегей нашар тұрып жатыр десек, өтірік те болатын шығар. Бір жағынан алып қарағанда, бұл - екі адамның танысуы үшін өте қолайлы әдіс. Мысалы, бір қалада немесе бір ауданда тұратын адам ең көп дегенде қанша адаммен араласа алуы мүмкін? Қанша адаммен жеке сөйлесіп араласуға болады? Бәрімен сөйлесе беруге уақыт та жетпейді. Ал әлеуметтік желі арқылы миллиондаған адамдардың ішінен өзіңізге «жүзі жылы» көрінгеніне «достық» ұсынысын жасап, сөйлесуге, кейінірек шынайы қатынастар жасауға мүмкіндік бар. Бір сөзбен айтқанда, «агент» арқылы махаббатқа қатысты бәсеке артады. Әлеуметтік желілер «ең ыңғайлысын таңдауға» белгілі бір дәрежеде көмектеседі. Бірақ виртуалды өмір шын өмірге ешқашан жетпейді. Виртуалды жақындық, виртуалды әңгіме сіз қолданатын жалғыз әдіс болмауы тиіс. Оның да басталу және аяқталу кезін білген жөн.

Виртуалды әлемдегі «ол» оның шын өмірдегі бейнесінің тура көшірмесі бола бермейді

.Зерттеулерге қарағанда, әлеуметтік желілерде әрбір екінші адам өзі жайлы өтірік мәлімет жазады екен. Оның ішінде:

29% есім мен жасқа қатысты;
23% отбасылық жағдайы жайлы;
22% түр-әлпеті және қызығушылықтары туралы;
-17% білімі мен жұмысына қатысты өтірік айтады.

